

6. december 2016

Výsledki Slovenska v testovaní PISA 2015 a poučehja z neho plinúce

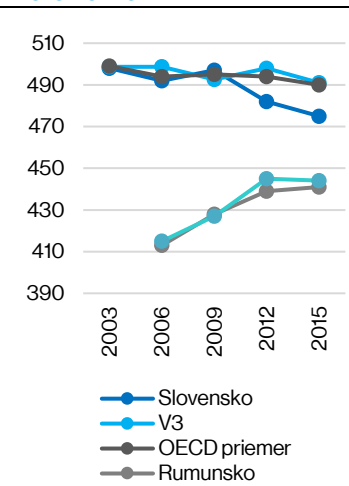
Analýza výsledkov Slovenska v testovaní PISA 2015

Zuzana Lafférsová, Peter Harvan

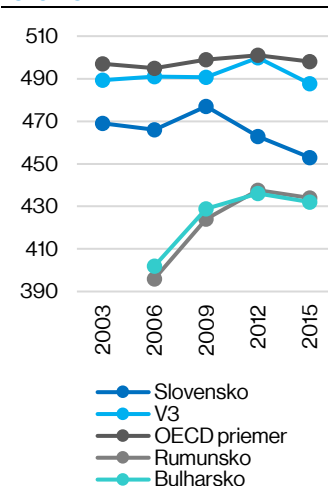
Výsledki Slovenska v testovaní PISA 2015 sa opäť zhoršili. Zaostávame za krajinami OECD, aj regiónom. Zatiaľ čo v minulosti sme mali horšie výsledki najmä znevýhodnených skupín (aj v porovnaní so zahraničím), v roku 2015 sa zhoršili už všetky deti. Skúsenosti zo zahraničia ukazujú, že kvalitný vzdelávací systém dokáže deťom zo znevýhodneného socio-ekonomického prostredia výrazne pomôcť a zlepšenie nemusí byť na úkor najlepších. Príklad krajín OECD tiež naznačuje, že objem zdrojov na študenta nad určitou úrovňou nemusí nutne viesť k lepším výsledkom, ale dôležité je ich použitie. Pri zvyšovaní výdavkov do školstva je dôležité vedieť, ako sa premietnu aj v lepších výsledkoch.

Slovensko v testovaní PISA 2015 opäť kleslo vo všetkých troch kategóriách. Vo všetkých kategóriách sú žiaci horší ako pri poslednom testovaní v PISA 2012. V matematickej gramotnosti dosiahli žiaci v priemere 475 bodov, o 16 bodov menej oproti priemeru ostatných krajín V4 (ozn. V3). V čitateľskej gramotnosti sme dosiahli v priemere 453 bodov, krajiny V3 nás predbehli o 35 bodov, priemer OECD dokonca až o 45 bodov. V prírodovednej gramotnosti žiaci získali v priemere 461 bodov, 29 bodov pod krajinami V3.

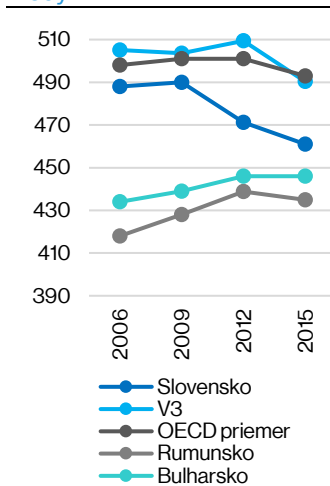
Graf 1: PISA testovanie, matematika

Graf 2: PISA testovanie, čítanie

Graf 3: PISA testovanie, prírodoveda

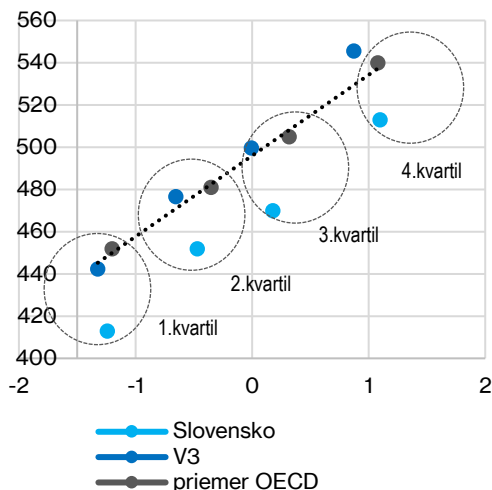

Zdroj: OECD, PISA 2015 Vol1

Zatiaľ čo v minulosti sme zaostávali vo výsledkoch najmä z titulu horších výsledkov znevýhodnených skupín (aj v porovnaní so zahraničím), v roku 2015 sa zhoršili výsledki naprieč socioekonomickými skupinami. Slovensko patrilo v roku 2012 medzi krajiny s najvyšším vplyvom nepriaznivého socio-ekonomického zázemia žiakov na ich výsledki. V roku 2015 sa ale rozdiel medzi výsledkami socioekonomických skupín zmenšil. Avšak nie kvôli zlepšeniu znevýhodnených žiakov, naopak, výsledki ostatných žiakov sa zhoršili a teda priblížili k znevýhodneným. Ilustruje to aj kontinuálny nárast podielu žiakov s veľmi

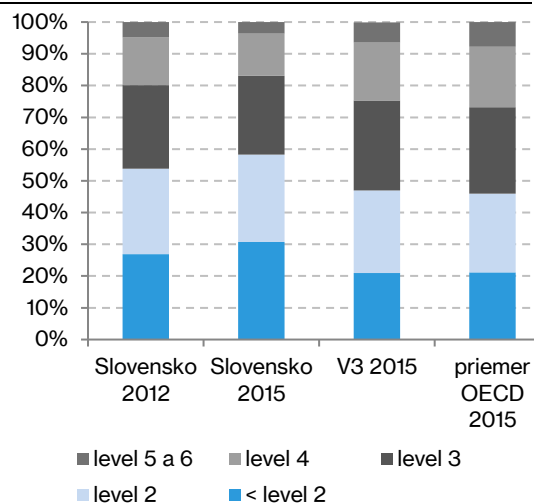
nízkym výkonom,¹ v rámci OECD jeden z najvyšších. V prírodných vedách narástol ich podiel z 26,9 % v roku 2012 na 30,7 % v roku 2015, v matematike a čítaní obdobne. Naopak, excelentných žiakov² je čoraz menej, v prírodných vedách klesol ich podiel z 4,9 % v roku 2012 na 3,6 % v roku 2015.

Graf 4: Vzťah medzi socioekonomickým zázemím žiaka* a jeho v skóre v prírodných vedách

*meraný indexom ekonomického, sociálneho a kultúrneho statusu (ESCS)

Graf 5: Podiel žiakov v jednotlivých výkonových leveloch

Zdroj: OECD, PISA 2015

V slovenskom školskom systéme sa nedarí najmä deťom zo znevýhodneného socio-ekonomického prostredia, čo sa prejavuje aj na horších výsledkoch trhu práce. Podiel mladých vo veku 18 – 24 rokov s predčasne ukončenou školskou dochádzkou je 83 % u rómskych respondentov a 7 % u nerómskych žijúcich v susedstve.³ V kombinácii so skutočnosťou, že slovenská nezamestnanosť ľudí so základným vzdelaním je vyše 36 %, je zrejmé, že vyrovnávanie šancí znevýhodnených detí cez vzdelanie je veľkou výzvou pre slovenské školstvo. Ak by napr. rómska populácia dosiahla na trhu práce priemerné výsledky väčšinovej populácie, nezamestnanosť by klesla približne o 4 p.b..⁴

Testovanie PISA ukazuje, že kvalitný vzdelávací systém dokáže deťom zo znevýhodneného socio-ekonomického prostredia výrazne pomôcť. Krajiny ako Estónsko a Fínsko s malou variáciou v skóre študentov potvrdzujú, že dobré výsledky môže dosiahnuť celá populácia študentov. Znevýhodnené deti profitujú z predškolskej dochádzky. Zaškolenosť napr. rómskych detí na Slovensku je však zhruba polovičná oproti majorite, pričom aj celkový podiel zaškolených detí 4+ v MŠ je nízky (77,4 % oproti 94,3% v EÚ). Stratifikácia žiakov je asociovaná s nižšou rovnosťou vo vzdelávaní, tak vertikálna (opakovanie ročníkov), ako horizontálna (delenie žiakov v nízkom veku podľa schopností do rozdielnych vzdelávacích prúdov).

Zlepšovanie výsledkov znevýhodnených nemusí nutne ísť na úkor priemerných, či najlepších. V rokoch 2003 až 2012 Taliansko, Poľsko a Portugalsko zvýšilo podiel

¹ Pod levelom 2

² Level 5 a 6

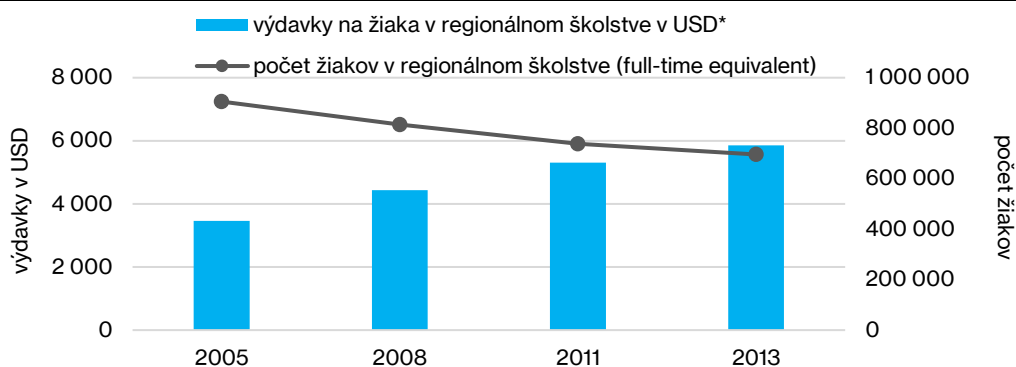
³ UNDP 2012, https://www.employment.gov.sk/files/undp-sprava-2010_na-web.pdf

⁴ Inštitút finančnej politiky: Unemployment in Slovakia, 2014
<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=9888>

najvýkonnejších žiakov a zároveň znížilo podiel najslabších žiakov v matematike.⁵ Existujú krajiny, ktoré skórujú vysoko v rovnosti aj vo výsledkoch (Kanada, Dánsko, Estónsko, Hong Kong) a niekoľko krajín sa v minulosti dokázalo zlepšiť paralelne v oboch smeroch. Niektoré z nich dosiahli zlepšenie u všetkých typov žiakov, iné krajiny sa posunuli vyššie hlavne zlepšením najslabších žiakov.

Výdavky na žiaka v slovenskom regionálnom školstve pritom aj v dôsledku poklesu počtu žiakov stúpajú. Zdroje v regionálnom školstve stúpili v roku 2015 o 5,51% na 1534 mil. eur. V rovnakom období klesol počet žiakov hlavne vplyvom demografického vývoja. Rozpočty na rok 2016 a 2017 rátajú s ďalším rastom zdrojov.

Graf 6: Vývoj výdavkov na žiaka na Slovensku v regionálnom školstve

*ekvivalent USD použitím parity kúpnej sily, referenčný rok 2013
Zdroje: OECD, Education at Glance 2015, 2016

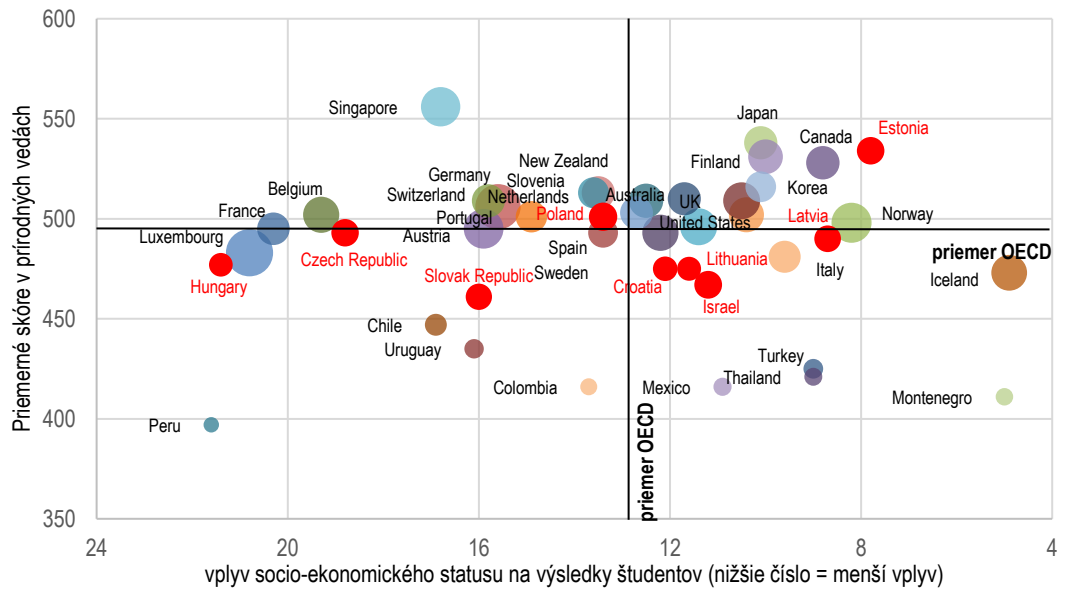
Podľa medzinárodných skúseností však objem zdrojov na študenta nad určitou úrovňou nemusí nutne viesť k lepším výsledkom, ale dôležité je ich použitie. Krajiny s podobnými kumulatívnymi výdavkami⁶ na študenta ako Slovensko (Poľsko, Česko, Maďarsko, Estónsko, Litva, Lotyšsko, Izrael, Chorvátsko) dosahujú veľmi rôznorodé výsledky, tak skóre v prírodných vedách, ako aj vo veľkosti vplyvu socio-ekonomického zázemia na výsledky študentov. Výška výdavkov slabo predikuje výsledky aj pri ostatných krajinách s kumulatívnymi výdavkami na študenta nad 50 tis. USD.⁷ Zatiaľ čo napr. vyššie mzdy pomáhajú pritiahnúť kvalitných učiteľov, samotná výška mzdy nemá štatisticky významný vplyv na výsledky v PISA. Podľa OECD je dôležitá je samotná kvalita učiteľov.

⁵ Najvýkonnejší žiaci - level 5 a 6, najslabší žiaci - pod levelom 2, PISA 2015

⁶ Po zohľadnení parity kúpnej sily

⁷ PISA 2015 Vol2, str.186

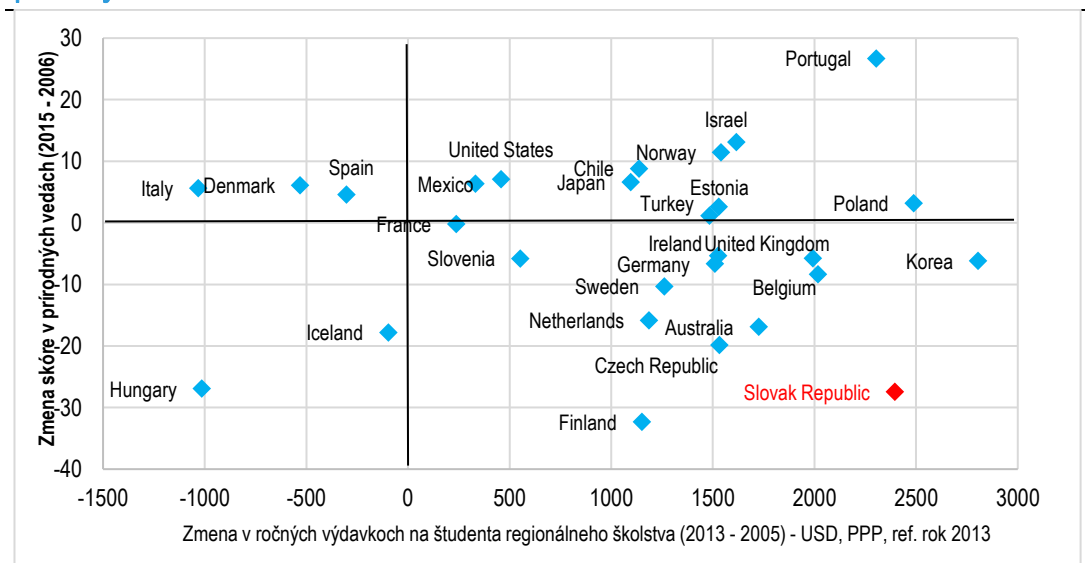
Graf 7: Kumulatívne výdavky na študenta* (veľkosť bubliny), výsledky v prírodných vedách a vplyv socio-ekonomického zázemia na výsledky

*kumulatívne výdavky na študenta od 6 do 15 rokov, ekvivalent USD použitím parity kúpnej sily
Zdroj: OECD, PISA 2015

Pri zvyšovaní výdavkov do školstva je dôležité vedieť, akú hodnotu nám prinesie, alebo aké reformy sa prijali, aby sa výdavky premietli aj do lepších výsledkov. V rokoch 2005 - 2013 Slovensko signifikantne zvýšilo výdavky na študenta regionálneho školstva (z 3,5 tis. USD v 2005 na 5,9 tis. USD v 2013),⁸ avšak neodrazilo sa to na zlepšení výsledkov v testoch PISA, naopak, výsledky sa zhoršili. Pozitívnym príkladom pre nás môže byť Portugalsko (zvýšenie výdavkov z 6,4 tis. USD v 2005 na 8,7 tis. USD v 2013), kde sa zvýšenie výdavkov premietlo aj na výraznom zlepšení výsledkov. V mnohých krajinách sa podobne ako na Slovensku aj po zvýšení výdavkov na študenta zhoršili výsledky testovania.

Graf 8: Zmena v rokoch 2006 - 2015 vo výdavkoch na študenta a zmena v skóre v prírodných vedách

Zdroj: OECD, PISA 2015, Education at Glance 2016

⁸ Po zohľadnení parity kúpnej sily, referenčný rok 2013, zdroj: Education at Glance 2016.

Materiál prezentuje názory autorov a Inštitútu finančnej politiky, ktoré nemusia nevyhnutne odzrkadľovať oficiálne názory Ministerstva financií SR. Cieľom publikovania komentárov Inštitútu finančnej politiky (IFP) je podnecovať a zlepšovať odbornú a verejnú diskusiu na aktuálne ekonomické témy. Citácie textu by sa preto mali odkazovať na IFP (a nie MF SR), ako autora týchto názorov.